

Републички симпозиум „ПРИРОДНИ И СОЦИО-ГЕОГРАФСКИ ПРОБЛЕМИ НА РИДСКО-ПЛАНИНСКИТЕ ПОДРАЧЈА“, Берово, 1980.

Во организација на Сојузот на географските здруженија на СР Македонија, од 13 до 15 јуни 1980 година се одржа републички симпозиум со мошне важна тематика за ридско-планинските подрачја. За организација на овој научен собир беа добиени средства од Општата заедница на научните дејности. За работата на Симпозиумот беше одредено гратчето Берово чија привлечна околина има планински карактер. По првото циркуларно писмо, односно известување, со реферати беа пријавени 30 учесници. Покани беа доставени и до другите републики и покраини, така што реферати пријавија два лица од Љубљана, четири од Белград и пет од Приштина. Вкупно на Симпозиумот присуствуваа околу 100 лица. Покани беа испратени и до други разни институции и стручни организации така што и од нив учествуваа лица со реферати. За одржување на Симпозиумот, преку делегација на Сојузот, беше известен и Блашко Јаневски, претседател на Координациониот одбор за ридско-планинските подрачја при Собранието на СР Македонија. На отворањето беше присутен и претсе-

дателот на Собранието на Општината Берово кој го поздрави Симпозиумот, потоа претседателот на Социјалистичкиот сојуз при Општината и секретарот на Општинскиот комитет на СК. За учесниците на Симпозиумот беше организирана теренска екскурзија со посета на вештачкото езеро „Берово“ и планинскиот туристичко-рекреативен локалитет „Абланица“.

На Симпозиумот беа поднесени следниве реферати: М. ПАНОВ: Промени во населеноста на ридските и планинските подрачја во СР Македонија во периодот од 1961 до 1978 година; А. СТОЈМИЛОВ: Дефинирање и диференцирање на ридско-планинските подрачја во СР Македонија; Б. БОЈОВИК: Регионално-географски вредности на ридско-планинските области; Д. МАНАКОВИК: Релјефот на Беровската Котлина; А. ЈАЗАРЕВСКИ — П. РИСТЕВСКИ: Некои специфичности на климатските карактеристики на Беровската Котлина; Ј. ДИНИК: Агро-климатска оценка на поднебјето на планинскиот реон на потесна Србија; М. ГАШЕВСКИ: Мавровското Езеро и температурата на воздухот пред и по изградбата на

акумулацијата; Х. ИСЛАМИ: Причини и последици на интензивната емиграција на населението од Ругово како специфично аграрно-сточарско подрачје; И. БАШЕВСКИ: Некои природно-географски одлики на Мариново; К. ЦОНОВ: Земјоделското стопанство на ридско-планинските подрачја; Ј. СИНАДИНОВСКИ: Некои позначајни методолошки принципи и конститутивни елементи на планирањето и развојот на селските подрачја и посебно на ридско-планинските; М. ЗИКОВ: Состојба проблеми, тенденции и некои пасочувања на ридско-планинските селски населби во СР Македонија; А. ПУШКА — Н. ГАШИ: Географска трансформација на ридско-планинската заднина на Приштина; М. СПАСОВСКА: Старосната структура на населението во Лужнице — пример на стареењето на населението во ридско-планинските подрачја; И. АХМЕТАЈ: Разместувањето на населбите во просторот на Метохискиот (Дукаѓинскиот) хорст со околината и ливните современи проблеми; Н. МАНОЈЛОВИК: Интензитетот на намалувањето на бројот на населението во СР Македонија во однос на основните карактеристики на неговото разместување; М. ШПЕС: Загадување на воздухот во Целската Котлина; И. ПИРУ: Индикатори на регионалниот развој во алпскиот простор на примерот на помало развиени општини во Словенија; Ј. МИЛЕНКОВСКИ: Сточарството во ридско-планинските подрачја во Македонија; К. ЛЕ-

ШИ: Современи нагорно-надолни сточарски движења во метохиско-проклетискиот регион; Г. ПАВЛОВСКИ: Лозарството во ридско-планинскиот дел на Општината Неготино; Н. ГОРГЕВИК: Состојба и проблеми на мрежата на ПТТ сообраќај во југоисточна Македонија со посебен осврт на ридско-планинските подрачја; М. ЦРАБРЕГУ: Општа класификација на населбите на територијата на Косово врз основа на физиономските одлики и активности на населението; Ј. ЈОВАНОВСКИ: Развојот и просечниот број членови во домаќинствата во локалните рурални центри од Горно Мариново; В. КОСТОВСКИ: Основни географски белези на ридско-планинските селски населби во Железник — Демир Хисар; А. СЕЛМАНИ — Д. СТАВРЕВСКИ: Демографски карактеристики на ридските и планинските населби на Скопска Црна Гора; Б. ДИМОСКИ: Туризмот на село во ридско-планинските подрачја во западна Македонија.

Од обемната дискусија и содржината на рефератите може да се заклучи дека работата на Симпозиумот беше многу успешна. Поставената проблематика за ридско-планинските подрачја беше разгледувана од повеќе аспекти. Беа изнесени редица корисни предлози за решавање на актуелните природни и социјо-економски проблеми. Рефератите ќе се печатат во посебен Зборник.

М. Панов

И. Петрушевски: ЛЕШЕК — историско-географско-етнографски приказ. Завод за унапредување на стопанството на СРМ, „Самоуправна практика“, Скопје, 1980.

Трудот за населбата Лешек, како историско-географско-етнографска монографија, е отпечатен на 123 страници. Покрај текстот, овој труд содржи и седум карти и скици, три табели и две фотографии. Користената литература е застапена со 22 наслова, односно белешките со 81 наслов. Приложен е и список на 164 домаќинства и домови. Авторот И. Петрушевски се одредил монографијата за Лешек да ја напише во пет главни наслови и 35 поднаслови, односно опфатил значителна и разновидна содржина од областа на географската, историската и етнолошката наука.

Во првиот наслов е опфатена содржината за името и положбата на населбата. Името на населбата за првпат се спомнува во 1019 година како град Ласкумцосу. Сегашното име му го дале Словените. Кирил Пејчиновиќ првото име го забележал како Лешек. Авторот се одредил да го употребува името Лешек а не Лешок, онака како што го изговара месното население. Во врска со положбата на населбата наведено е дека Лешек лежи во Долни Полог, североисточно од Тетово, на оддалеченост од 8 км, а од главниот пат Тетово—Качаник за околу 600 метри. Детално се опишани границите на атарот на населбата.

Вториот наслов се однесува за минатото на Лешек, кој е напишан на 16 страници. Во првиот поднаслов е даден општ историски преглед за Полог а во рамките на него се опишува и населбата,

и тоа од средновековниот и турскиот период па до почетокот на Втората светска војна. Опширно се опишува Лешек за време на Илинденското востание, а во текстот е отпечатена познатата песна „Сардисале лешечкиот манастир“. Накратко е спомнато за населбата во времето на НОБ кога таа била под окупација на Бугарите, односно на границата спрема италијанскиот окупатор. Интересно е образложението за постоењето два града, едниот по име Оенеј во античкиот период, а другиот Леш'ск во средниот век. На повеќе локалитети на атарот од населбата има бројни археолошки пронајдоци кои сведочат дека Лешек во далечното и поблиското минато била развиена и стара населба. Со оглед на тоа дека населбата до крајот на XII век била градска, дека Лешек бил духовен центар на Полог, а за време на турскоото владеење имало пазар и била втора населба по големина во Полог, авторот го обработил и поднасловот за територијалниот развиток со две приложени скици. Значителен простор му е посветен на настанувањето и развитокот на манастирот Свети Атанасиј, за неговите објекти, за спомен собата на Кирил Пејчиновиќ и др.

Природно-географските одлики се прикажани преку поднасловите за морфолошкиот изглед и геолошкиот состав на земјиштето, потоа за климата со податоци, кои, главно, се однесуваат за Полог, за хидрографијата со подетален приказ на Лешечката Река и за

водоснабдувањето на населбата. Накратко е прикажан растителниот и животинскиот свет а нешто поопширно топонимите кои се одредени во неколку групи. Во рамките на овој наслов е поместен приказот за стопанството, кое треба посебно и поопширно да се обработи. Обработени се следните стопански гранки: земјоделството, односно овоштарството, лозарството и сточарството, потоа занаетчиството, земјоделските задруги, сообраќајот, туризмот, а дадени се податоци и за болницата за ТБЦ.

Четвртиот наслов се однесува за населението. Во првиот поднаслов интересни се податоците за потеклото на населението како резултат на совесно истражување од страна на авторот. Констатирано е дека само 9—10 рода се стари а останатите се доселени. Демографската структура на населението, која требале да има нешто поизменет редослед, е обработена преку неколку елементи. Станува збор за бројното движење на населението, за населението по пол, за старосната, образовната и професионалната структура, како и за домаќинствата и природното движење на населението. Пошироко се образложени миграциите а од особен интерес претставуваат дневните миграции како современа појава во движењето на населението во врска со развојот на индустријализацијата и урбанизацијата.

Голем простор е даден на етнографските одлики. Од нив особено внимание привлекуваат истражувањата за фолклорот и свадбените обичаи, покрај приказите за куќата и покуќнината, за исхраната и прехранбените артикли

и за превозните средства. Овие одлики авторот добро ги проучил и детално прикажал. Посебна содржина е дадена на генеалогичката на родовите а истражувањата во таа смисла се опстојни и детални. Употребени се и некои класични методи, од кои, оние што се однесуваат за празникот на родот не се во современата наука од некоја посебна важност.

Според насловот на трудот и она што за него е напишано во предговорот, тој навистина претставува мошне интересна и содржајно богата монографија за една, сега веќе, селска населба. Во нашата стручна и научна литература ретко се среќаваат вакви опширни студии за една рурална населба каква што е Лешек. Таа нема исклучително географски карактер туку и историско-етнолошки, односно има интердисциплинарен научен белег. Авторот вложил доста напори во прибирањето на материјалот и во личните анкетирања и истражувања. Забелешка може да се стори само на редоследот на излагањето, бидејќи на природно-географските карактеристики местото им е пред насловот за минатото. Но без оглед на оваа и уште на некои други помали забелешки, трудот на И. Петрушевски заслужува внимание да се оцени како солидна монографија. Корисно би било во иднина да имаме што поголем број вакви трудови а овој за Лешек е мошне добар пример.

М. Павлов

Igor Vrišer: NASELBINSKI SISTEM V JUGOSLAVIJI. Geografski vestnik, LII, Ljubljana 1980.

Урбано-географските проучувања во рамките на комплексната географска анализа на системот на населените места имаат долга традиција во нашата стручна и научна литература, а во најново време со оглед на рапидниот пораст на проблемите на населбите во врска со динамичната урбанизација имаат и сè поголемо значење и практичен придонес во нивното согледување и изнаоѓање апликативни решенија. За растечкиот интерес на географите и сродните стручњаци кон оваа проблематика говорат бројните публикувани трудови и одржувањето советувања и семинари во нашата земја и надвор од неа.

Авторот на трудот под горниот наслов е еден од нашите најпознати научници, кон во подолг временски период својот научен интерес му го посветуваат на процесот на урбанизацијата и развојот на населбите.

Трудот кој во основа ги прикажува најзначајните тенденции на досегашните социо-економски промени на населените места кај нас, е поделен на неколку поднаслови.

Карактеристиките на историскиот развојот на мрежата на населбите на нашиот простор се тематика на првиот, уводниот дел на студијата, во кој авторот хронолошки ги изнесува најважните настани од минатото кон доведувале до крупни промени во урбаните и руралните населби. Во тој контекст, истакнати се последиците врз урбаниот развојот на населбите во северозападниот и југоисточниот дел од нашата држа-

ва, во зависност од влијанијата и одликите на различните општествени и политички услови под кои потпаѓале овие предели.

Во второто поглавје авторот се задржува на анализата на промените и положбата на населбите во новите самоуправни социјалистички услови по војната. Овдека е истакната улогата на административно-управната поделба врз најновите развојни процеси кај населбите и наедно е направен критички соврт врз статистичката категоризација на населените места на градски, мешани и селски, од која не можат најдобро да се согледаат сегашните карактеристики на вкупното градско и селско население. Од приложената табела за големината и структурата на селските населби по републики и покраини се забележува дека најмала просечна големина имаат населбите во СР Словенија (287 жители на една рурална населба), а најголема САП Војводина (4 328 жители), (Македонија 971 жител).

Влијанијата на динамичните социо-економски промени во повениот период врз преобразбата на населбите се предмет на истражување во третото поглавје. Посебно место во овие анализи зазема улогата на индустријализацијата, особено на достигнатиот степен на развојот и деаграризацијата (обмот на намалувањето на земјоделското и селското население), како најзначајни фактори за одвивање на процесот на урбанизацијата. Особено внимание е обрнато на промените на просечната големина на урбаните места во периодот

од 1921 до 1971 година. Од приложената табела се уочува дека во 1921 година градските населби под 20 000 жители биле на број 74, а во нив живееле 5,9% од градското население, додека во 1971 година имало 417 такви населби на кои отпаѓале 12,6% од популацијата на градовите. Пред војната имало само два града со над 100 000 жители и во нив било сконцентрирано само 1,9% од градското население, а во 1971 година такви имало 9 града со 12,6% од градската популација.

Проблемите на функционалниот развој на урбаните места се анализирани преку податоците за активното население по дејности во градовите. Од овие показатели се забележува дека во секундарните дејности во просек за цела Југославија активно е 49,5% од градското население, што зборува за предимно индустриската функционална насоченост на нашите градови. Терцијалните и кварталните дејности вкупно апсорбираат 43,3%, додека во примарниот сектор било ангажирано само 7,2% од вкупното активно население. Имајќи го предвид горниот просек за распределбата на активното население по дејности, авторот врз основа на поединечните отстапувања на градовите, според оние вредности, констатира дека од вкупно анализираниот градски населби (447), функционално насочени кон секундарните дејности се 113 града, кон примарната дејност 60, кон терцијалните и кварталните дејности 30, додека 203 градови имале двојна функционална насоченост, а 14 тројна.

Во кратки црти е дадена анализата на централитетот и гравитатиските влијанија и зони на градовите, при што се наведува дека според степенот во хиерархијата на градовите со повисок степен (V—VII) јасно се издвојуваат: Белград (VII), Загреб, Сарајево, Скопје, Љубљана (VI), Нови Сад (V—VI), а потоа следат: Марибор, Риека, Сплит, Осиек, Бања Лука, Мостар, Тузла, Суботица, Приштина, Ниш, Титоград (V).

На крајот, авторот, врз основа на утврдените досегашни тенденции во развојот на урбаниот систем, настојува да ги согледа перспективите на идните промени, при што предвидува: брз пораст и појава на метрополитенизација во рамките на најголемите градски агломерации, тесна и еднострана функционална насоченост со зголемување на уделот на базните функции, сè поголема децентрализација и полицентричност во развојот и појава во најскоро време на субурбанизација и воопшто понатамошно намалување на традиционалните разлики во дихотомната поделба меѓу населените места што го овозможува социо-економскиот развој на социјалистичка Југославија.

Прикажаниот труд, како впрочем и сите досегашни студии на професорот Вришер на полето на урбаната и во поново време и индустриската географија, ќе заземе значајно место во географската библиографија и ќе претставува корисен извор на сознанија и информации за трансформацијата на системот на населените места во нашата држава.

Крешимир Папић, ПОЛОЖАЈ И СТАНОВНИШТВО ГОРЊЕГ ПОДРИЊА
 Географски преглед, кн. XXIII, Сарајево 1979.

Студијата со горниот наслов претставува скратен дел од пообемните истражувања на авторот вршени за потребите на Регионалниот просторен план „Горна Дрина“. Поделена е на два различни дела: Географска положба на регионот во просторот на државата, Републиката и долината на Дрина, преку што авторот настојува да изнајде одредени врски и меѓузависности со карактеристиките на повоенниот демографски развој на овој простор. Регионот на Горна Дрина го сочинуваат пет општини: Фоча, Горажде, Чајниче, Рудо и Вишеград. Сите овие општини (со исклучок на донекаде поразвиената Општина Горажде) се недоволно развиени подрачја, кои по достигнатиот степен на стопанската активност значително заостануваат зад просекот на СР Босна и Херцеговина. Донеодамна овој регион беше сообраќајно мошне изолиран, што мошне неповолно се рефлектираше врз севкупните резултати на стопански план, а напоредно со тоа и на демографската ситуација во него.

Вториот дел од студијата исклучително е посветен на аналитичкото истражување на најзначајните моменти од комплексниот процес на демографскиот развој. Авторот мошне сложената проблематика на севкупните промени во демографската маса ги анализира низ три аспекти: 1) развој на населението, во рамките на кое поглавје се дадени статистичките показатели за вкупното бројно движење, а одделно се разгледувани влијанијата на природната и механичката компонента

врз квалитативните промени во населението; 2) структурните белези на населението (пол, старост и економска структура) се предмет на вториот дел, во кој мошне исцрпно и документирано се анализираат најзначајните промени кои имаат далекусежни последици врз сегашната и идната демографска ситуација во регионот; 3) вработеноста во земјата и основните показатели за движењето на вработените лица во општествениот сектор, напоредно со досега изразените демографски проблеми, претставуваат завршни разгледувања во трудот.

Врз основа на примената на современи методи во истражувањето, авторот доаѓа до значајни заклучоци за најважните демографски проблеми во регионот, кои можат да се резимираат на следниов начин:

— од 1948 до 1971 година вкупниот пораст на населението изнесувал 39,1%, а просечниот годишен пораст се движел околу 1,7%, што е поголем отколку во СФРЈ, а помал од СР БиХ. Динамиката на намалувањето на годишниот пораст (од 2,9 на 0,5%) била значително побрза отколку во СФРЈ и СР БиХ;

— регионот од 1953 до 1976 година од високонаталитетен станал нисконаталитетен подрачје со просечна стапка на наталитет од 14,6 промили, морталитет од 6,0 промили и природен прираст од 8,6 промили, што е пониско од просечните стапки во СФРЈ и СР БиХ;

— регионот е изразито емиграциски. Негативното нето салдо на миграции изнесува 26 704 лица,

што е за 16% помал број население од утврдениот со пописот;

- во полната структура на населението, значително е поголем бројот на жените. Спротивно на тенденциите во движењето во СФРЈ и СР БиХ, бројот на женското население се наголемува (во 1953 год. 1 027 на 1 000 машки а во 1971 година 1 056);

- во старосната структура на регионот поголемо е учеството на младото население (34,6%), а помало на работоспособното (58,9%) и старото население (5,6%) од просекот во СФРЈ и БиХ;

- процесите на трансформацијата биле побавни, заради што учеството на активните лица во примарните дејности е поголемо (56,8%), а во секундарните (24,1%) и руралните (19,1%) пониско од просекот во СФРЈ и СР БиХ;

- по порастот на вработеноста во периодот 1964—1976 година (29,3%), и по стапката на вработеноста на почетокот и крајот на посматраниот период, регионот заостанува зад просекот во СР БиХ и особено зад СФРЈ. Дури и разликите во последните 12 години се зголемени на штета на регионот;

— нагласените разлики помеѓу општините во регионот се присутни во целата анализа на населението и најчесто се одраз на развиеноста и структурата на стопанството.

Студијата на К. Капиќ исклучително е работена врз основа на статистичката документација која несомнено овозможува широк дијаказон на табелирање на податоците (вкупно се приложени 28 мошне добро технички и илустративно обработени табели). Од овие причини трудот заслужува да му се обрне поголемо внимание како од страна на директно заинтересираните стручњаци за проблемите на населението во овој регион така и на помладите кадри кои започнуваат посериозно да се занимаваат со ваков вид проучувања. Можеби како недостаток, ако така може да се каже, во студијата се јавува недоволното објаснување на причинско-последичната поврзаност на демографските процеси и појави со динамиката на социо-економската трансформација на овој регион.

Васил Даскаловски

Стеван М. Станковиќ: ТУРИЗАМ У ЈУГОСЛАВИЈИ. „Туристичка штампа“, Београд, 1979 год., стр. 1—238.

Книгата под горниот наслов, напишана од нашиот веќе познат научен работник во областа на туризмот, д-р Стеван Станковиќ, претставува учебник по предметот туризам во Југославија за студентите што студираат туризам. При пишувањето на книгата авторот пред себе си поставил за-

дача југословенскиот туризам комплексно да го прикаже. Во тој поглед остварен е и значаен успех. Иако книгата е пишувана како учебник, сепак по начинот на обработката на материјата и по богатството на содржините и фактите што се изнесени таа претставува самостоен труд со забележи-

телни вредности. Тоа е резултат на богатото научноразличувачко искуство на авторот и неговата подолга наставна практика.

Материјата е изложена на 238 страници и распоредена во 11 поглавја. Покрај основниот текст, учебникот содржи и 32 фотографии, 45 табели и 13 графикони, кои го дополнуваат изнесеното градиво и овозможуваат изведување на посебни анализи и адекватно согледување на проблемите. Во почетокот е прикажана туристичко-географската и функционална положба на Југославија и анализирани се нејзините граници и гранични премини. Потоа се претставени природните и антропогените туристички вредности и е даден осврт за општествените и материјалните услови за развој на туризмот во нашата земја. Посебно детално е анализиран домашниот и странскиот туристички промет. Во одделно поглавје е разработено значењето на туризмот за југословенското стопанство и е анализиран туристичкиот биланс. Даден е и преглед на важните туристички правци, региони и центри во Југославија и разработени се одделните видови ту-

ристички промет во нив. На крајот се изложени перспективите за развој на туризмот во Југославија и е даден компаративен преглед на туризмот во нашата земја со некои земји од Европа.

Преку вака изнесена и концептирана материја избегнати се повторувањата во сродните содржини со другите предмети. Градивото е презентирano по туризмолешката концепција, што учебникот го прави комплексен и современ и му дава висок квалитет. Со компарирање на податоците авторот овозможува лесно да се следи развојот на туризмот во Југославија. Всушност, минатото, сегашната состојба и перспективниот развој на туризмот се основните содржини на овој учебник. По стилот и начинот на излагањето на материјата, по конкретност на заклучоците и по дидактичко-методската поставеност, учебникот во целост одговара на својата намена и може високо да се оцени. Тој ќе биде од голема корист не само за студентите што студираат туризам, туку и за сите оние што се занимаваат со туризмот па и за поширок круг читатели.

А. Стојмилов

ТУРИСТИЧКА КАРТА НА СР МАКЕДОНИЈА

„Фонд за туристичка пропаганда — Стопанска комора на СР Македонија“ — Скопје, 1979.

Во издание на Фондот за туристичка пропаганда при Стопанската комора на СР Македонија во 1979 година излезе од печат туристичката карта на СР Македонија. Таа е прва карта на СР Македонија од туристичко-пропаганден карактер. Ваква карта е

од битно значење за што поголема информираност на една поширока област која изобилува со природно и културно-историско богатство. Која област започнува туристички да се развива, како што е случајот со СР Македони-

ја која бележи сè побрз туристички развој.

Картата содржи текстуален и картографски дел, со димензии 49×36 см, во размер 1 : 500 000, изработена во повеќе бои. Текстуалниот дел се наоѓа од левата страна и е со пропагандна содржина. Текстот е напишан напоредно со македонски и руски јазик. На јужната поширока маргина е даден попис на туристичките патнички агенции во Скопје со нивните адреси, телефони и телексии.

Картографскиот дел е изработен на начин на кој се изработуваат карти од ваков вид. Во десниот долен агол има две вметнати карти. На едната карта се гледа местоположбата и сообраќајната поврзаност на Македонија во границите на СФРЈ, а на втората — местоположбата на Југославија, а со тоа и на Македонија во рамките на Европа.

Релјефот на картата е изработен по Лемановиот метод. Поголемите планини се обележени со нивните имиња, додека помалите планини и повисоките врвови се изоставени, со исклучок на некои. Потоа, зоните богати со ловен дивеч, како и планинските зимски спортски центри и трите национални паркови илустративно се претставени. Планинските домови се изоставени.

Од хидрографијата се претставени само поголемите реки потоа Охридското, Преспанското и Дојранското Езеро, како и вештачките езера и бањите. Исто така илустративно се претставени риболовните и ловните зони, а делумно и зоните за спортови на води, додека плажите не се одбележени. Кога веќе зборуваме за езерата,

да кажеме дека во текстуалниот дел е дадено дека Македонија има 50 езера, сметајќи ги тука и ледничките езера. На картата, пак, ледничките езера воопшто не се претставени иако знаеме дека и тие имаат голема туристичка вредност.

Патиштата, кои се многу важни при едно туристичко патување, на картата се добро одбележени, и тоа од автопатиштата па до патишта од регионално значење со нивните меѓународни ознаки и оддалеченоста помеѓу населбите во км. Дадени се и патиштата на изградба. Кога веќе зборуваме за овој вид сообраќај, пожелно е да се каже дека се одбележени: бензинските станици, седиштата на службата за информации и помош на патиштата на АМС, потоа бироа за информации, мотелите, камповите, граничните премини, железничките линии, аеродромите, градските и поголем број селски населби. Но испуштени се автосервисите, хотелите и здравствени установи, кои би требало да се означат и кои се од битно значење за еден моторизиран турист.

Илустративно се одбележени културно-историските споменици од подалечно минато на Македонија, како што се: античките градови, средновековните утврдувања, манастирите, црквите, спомениците, могилите, од етнографијата народните носии. Но се изоставени сите видови музеи.

Од спротивната страна на картата има 3 фотографии со пропагандна цел и два плана, еден на Скопје и еден на Охрид. Фотографиите се од природното и културното-историско богатство на СР Македонија.

Како прва туристичко пропагандна карта на СР Македонија, во целост земена, е доста добро содржински изработена. Прегледноста е на високо ниво, со исклучок на малите пропусти. Овие пропусти во подоцнежните изданија веројатно ќе се согледаат и до-

полнат, а со тоа картата ќе добне во својот квалитет и намена.

Картата е издадена и на српскохрватско-француски и англиско-германски јазик.

Борис Ивановски

К. Буре: НЕКЕ ОДЛИКЕ ПОСЛЕРАТНЕ УРБАНИЗАЦИЈЕ У ВОЈВОДИНИ. Зборник радова Природно-математичког факултета, серија за географију 9,

Нови САД 1979, стр. 619—627

Во уводниот дел на трудот се изнесени основните обележја на урбанизацијата, при што авторот наведува дека Војводина се наоѓа на развојниот пат од аграрно до современо индустриско општество. Во однос на минатото, бројот на градовите во Војводина значително се променил. Така, на пример, во 1910 година имало само 13 градски населби, во 1953 година 22, а во 1971 година 47 града. Според тоа, ретката урбана мрежа била пополнета со нови градови по ослободувањето, во социјалистичкиот период. Поради неизедначениот интензитет на процесите на урбанизацијата, во Војводина се појавиле урбани зони, во кои, на релативно мал простор, се концентрирани голем број градови. Разместувањето на градовите по општини е неповолно, бидејќи 15 општини немаат градски центри. Урбанизацијата е најизразена во Бачка а најслабо изразена во Банат.

Авторот дава мошне интересен осврт за просторната структура на урбаната мрежа. Според него, во Војводина градовите се јавуваат како поединечни, како интерурбација (двојни градови) и како агломерации и укажува на на-

чинот како тие настанале. Во таа смисла дадени се и примери со сегашните постојни градови.

Во посебно поглавје извршена е класификација на градовите според порастот на градското население, и тоа на градови со многу висок пораст, на градови со висок пораст, со значителен пораст, со мал пораст и со незначителен пораст. Една четвртина на градовите во Војводина еднавја преминуваат границата на нормално биолошко обновување на населението. Всушност, порастот на градовите бил мошне нерамномерен како резултат на различниот регионален развојот.

Со зголемување на бројот на градското население се појавиле три важни последици: прво, настанале промени во големинската структура на урбаната мрежа (еден велерад со 109 000 жители, три града со повеќе од 50 000 жители итн.); второ, настанало високо ниво на урбанизација (во 1953 година градското население броело 500 857 жители или 22%, а во 1971 година 952 261 жител или 48,8% од вкупното население во Војводина); трета последица е високиот степен на концентрација

на градското население (на четири града со повеќе од 50 000 жители се паѓаат 36,2% на 8 града со повеќе од 30 000 жители се паѓаат 51,7%).

Со доста показатели и интересни констатации авторот спомнува дека на порастот на градското население влијанне имале миграциските движења. Меѓу другото, се наведува дека 505 149 лица се доселеници, што прави 53% од урбаното население во Војводина. Потоа, станува збор за потеклото на мигрантите и дека најголемо значење имале регионалните миграции, како и доселеничкиот бран од другите Републики. Интересно е и тоа дека повеќе од половината од доселениците во градовите потекнуваат од селските населби.

Авторот на вешт и стручен начин пишува за хиерархијата на градските населби во Војводина, која во повоената урбанизација, значително се изменила. Наведени се шест групи градски центри, од кои Нови Сад е на врвот на

хиерархиската лествица, а на последно место се локалните центри (19). На крајот од трудот дадени се неколку битни заклучоци за експанзијата на урбанизационите процеси, за урбаните зони, за различните просторни формации на градовите и за нивниот нерамномерен развиток. Според учеството на градското во вкупното население, Војводина се смета за најурбанизирана област во Југославија.

Во овој краток но по содржина мошне концизен труд, К. Ѓере доста стручно и научно издржано прикажал некои важни одлики на повоената урбанизација на Војводина. Податоците се придружени со одредени анализи кои секако ќе бидат од корист за планирањето на регионалниот развиток на Војводина а и за нашата стручна и поширока јавност која се интересира за оваа Покраина како една од специфичните миграциски области во нашата земја.

М. Панов

М. Јованиќ: УТИЦАЈ ЕНЕРГЕТСКИХ ОБЈЕКТА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ. „Човек и животна средина“, Југословенски часопис за употребување квалитета живота 6, Београд, 1980, стр. 6—10

Основната цел на овој труд се состои во прикажувањето на негативното дејство на разните видови електрани врз животната средина. Овој проблем стана актуелен бидејќи енергетските објекти и капацитети значително се зголемени, како што е случајот во СР Србија. Најчувствително прашање е заштитата на воздухот, поточно приземните слоеви на атмосферата, загадени со штетните

гасови, како што се оксидите на сулфурот, азотот и јаглеродот. Исто така сериозно е и прашањето на загадувањето на подземните и површинските води од дејството на отпадните води и отпадната топлина, предизвикани од термоцентраите. Авторот наведува дека се донесени законодавни и други правни норми за заштита на животната средина.

Во поглавјето за влијанието на објектите за производство на примарна енергија за подрачјето на СР Србија се истакнува дека значајно влијание врз животната средина потекнува од јагленот, нафтата и гасот. Во врска со производството на јаглен, поголемо загадување на воздухот со прашина и друго произлегува од површинската експлоатација. Во нафтено-то стопанство проблемите на загадувањето на околината произлегуваат од транспортот и преработката на нафтата и нафтените деривати, кои, преку согорувањето, претставуваат едни од најзначајните загадувачи на животната средина. Можности од радиоактивно загадување на околината дава експлоатацијата на нуклеарните сурувини. И јагленосните шкрилци може да бидат штетни при експлоатацијата на нуклеарните сушкрилците, при што може да се загадат површинските и подземните води.

Во поглавјето за влијанието на објектите на секундарната енергија врз околината посебно се зборува за три вида електрани и за топланите. Во врска со термоцентралите авторот укажува на тоа дека нивните неповолни влијанија на еколошкиот систем се бројни и интензивни. Штетните материји ги опфаќаат: димните гасови, прашината, пепелот, згурите и отпадните води, а во врска со тоа за СР Србија се дадени примери преку неколку показатели. Како штетно дејство на термоцентралите се и отпадните топлини и бучавата. Топланите, кои се во состав на урбаните или индустриските комплекси, се јавуваат како загадувачи на атмосферата, а степенот на загадувањето најмногу зависи

од видот на горивата. Најповолно е користењето на гасот и мазутот бидејќи тие немаат отпаден пепел.

Во врска со хидроцентралите, авторот ги анализира вештачките акумулации изградени за потребите на централите, кои предизвикуват промени на физичките и биолошките карактеристики на животната средина. Нуклеарните, пак, центри може да ја загадат земјата, водата и воздухот со радиоактивни материји предизвикани од реакторите. Особена опасност претставуваат цврстите радиоактивни отпадоци кои се ставаат во подземни складишта, но кои може да зрачат радиоактивност и по повеќе стотини години. Затоа, ако не се води сметка за нивното добро отстранување, може да претставуваат потенцијална опасност за идните генерации.

Во заклучните разгледувања, покрај другото, авторот истакнува дека неповолните влијанија на енергетските објекти на животната средина, при денешниот тренд на развојот на енергетиката, станале мошне значајни. Поради тоа за добивање дозвола за изградба на такви објекти нужно е да се изготват еколошки елаборати со различни анализи. Овој труд претставува интересен краток прилог во областа на третирањето на проблемите и заштитата на животната средина.

М. Панов

С. Масевска — Б. Пекевски: МИГРАЦИОНА КРЕТАЊА
 СТАНОВНИШТВА НА РЕЛАЦИИ СР СРБИЈА — СР МАКЕДОНИЈА.
 „Статистичар“, Орган статистичког друштва Србије год. II, бр. 7—8,
 Београд, 1980, стр. 157—167

Трудот, отпечатен под наведениот наслов, е еден од ретките кој третира мошне интересна проблематика и содржина од меѓурејубличките миграции, во овој случај меѓу СР Србија и СР Македонија. Неговата вредност се состои и во тоа што се анализирани бројно приложените показатели. Според податоците од 1961 и 1971 година авторите констатирале дека, речиси, постои урамно-тежен миграциски биланс на населението помеѓу двете републики, иако позитивното миграциско салдо е нешто во корист на СР Србија. Меѓутоа, на нивото на територијалните делови состојбите се поинакви. Во таа смисла дадени се споредби меѓу потесна Србија и Војводина, при што за четири пати била поголема масата на преселеното население од потесна Србија во СР Македонија и обратно, отколку што бил случајот со Војводина.

Во однос на помалите, територијални единици, констатирано е дека од вкупното преселено население од цела Србија, 34,4% потекнуваат од САП Косово и 33,3% од регионот на Јужна Морава — односно од два реона кои граничат со СР Македонија. Оттаму правилен е заклучокот на авторите дека миграциските движења губат во интензитетот со просторната оддалеченост на подрачјата. Повеќе од половината од доселеното население од СР Србија се населило на територијата на скопскиот реон (54,4%) и во самиот град Скопје, а помалку во кумановскиот и

тетовскиот крај. Дадено е пошироко образложение со некои интересни показатели за Скопското имиграциско подрачје.

Во периодот од 1953 до 1960 година податоците укажуваат дека поголем бил приливот на доселениците од потесното подрачје на СР Србија во СР Македонија отколку обратно. Ваквата појава авторите потемелно ја објаснуваат од неколку причини. Пред сè, доселениците биле, главно, Албанци и муслимани кои се доселиле во СР Македонија за да го стекнат статусот на Турци, како би можело потоа да се преселат за Турција. Во тоа време можело да се купи кука или земјиште за евтини пари, а и стопанството на СР Македонија било во подем, така што работната сила од надвор можела да се вклучи во него. Во периодот од 1961 до 1971 година биле намалени миграциите од потесна Србија кон Македонија. И во подалечното и поблиското минато поголем бил бројот на иселениците од СР Македонија во Војводина отколку обратно. Поголемо е учеството на доселениците од САП Косово во СР Македонија. Така, во периодот од 1961 до 1971 година Косово од СР Македонија пришло 2731 лице, додека од Косово во Македонија се доселиле 10482 лица или, речиси, четири пати повеќе.

Со оглед на тоа дека не биле обработени податоците за демографските карактеристики на мигрантите, авторите се задржале само на образовната структура на

преселеното население со податоци од 1961 година. Сметаме дека во современите миграциски движења битен елемент претставува и нивното демографско снимање, па затоа ова скромно ограничување во трудот сепак е прилог кон тезата за сестраното проучување на мигрантите. Во таа смисла дадени се анализи и показатели за образовната структура на мигрантите, при што е нагласено дека поголемо било учеството на школуваното население што мигрира од СР Македонија во потесна Србија и Војводина, додека значителен број образовани мигранти се доселени од САП Косово во СР Македонија.

Авторите доста успешно, стручно и содржајно ги образложили миграционите движења и односи меѓу две републики, СР Македонија и СР Србија. Ваков вид студии се од значителна корист за согледување на проблемите, причините и последиците од преразместување на населението на подалечни простори. Од посебен интерес ќе претставуваше анализата за демографската структура на мигрантите, особено на активното население, односно на работната сила. Тоа авторите ќе можеа да го образложат ако располагаа со соодветни податоци, бидејќи тие веќе се афирмирани истражувачи во областа на демографијата.

М. Панов

МАКЕДОНИЈА КАКО ПРИРОДНА И ЕКОНОМСКА ЦЕЛИНА

Скопје, ИНИ, 1978, стр. 347.

Минатата година, во издание на Институтот за национална историја во Скопје, излезе од печат трудот „Македонија како природна и економска целина“. Овој труд претставува прелом на објавениот труд „Македонија како природно и стопанско цело“, София, 1945 год., на бугарски јазик, по повод двократниот македонски празник Илинден.

Во предговорот на ова издание, што е напишан од Душко Поповски, накратко е резимиран спомениот труд и е нагласено дека во него Македонија е разгледана во нејзините географско-етнографски рамки, независно од нејзината поделба по балканските војни. Потоа е поместен преведениот текст и на крајот е библиографијата што е користена при подготвувањето на трудот.

Во уводниот дел на овој труд е третирано местото на Македонија на Балканскиот Полуостров и се посочени нејзините граници, во кои таа зафаќа површина од 67.742,2 км².

Текстот што потоа следи е поделен на два дела, при што, во првот се разгледани одделните македонски области, чија поделба е извршена врз база на речните сливови, односно географско-геолошките и климатско-стопанските слитности, а во вториот дел е разгледана Македонија како целина.

Во првот наслов од првот дел на трудот е разгледана областа на река Бистрица, при што одделно е даден преглед за Костурскиот крај и Населичката Котлина, и одделно за Селфиенската

и Сариголската Котлина, со градските центри Костур и Кожани.

Понатаму се изнесени основните географски, стопански и популациони карактеристики на најпространата македонска област — Приморска Македонија, и притоа одделно се разгледани нејзините микроцелини, односно солунската област, Халкидикскиот Полуостров, Лагадинско-Бешичката Котлина, областа на Круша Планина, краиштата околу долниот тек на Струма и Кавалскиот крај. Овде е даден краток осврт на сите градски населби што се развиле на значајните сообраќајници или во котлините на оваа област, и со оглед на местото и улогата што Солун со векови ја имал за Македонија му е посветен повеќе простор.

Во одделен наслов е разгледа на областа на река Места, каде поради различната надморска височина и оддалеченост од морето, се уочени разликите меѓу нејзиниот горен тек односно Неврокопската и Разлошката Котлина, и нејзиниот долен тек.

Во следниот наслов е даден осврт за краиштата по средниот тек на Струма (Горно Цумајската, Симитлиската, Св. Врачко-Петричката Котлина и Мелничкиот крај), и котлината по текот на Струмешница (Радовишката и Струмичката).

Котлините по средниот тек на Вардар: Скопската, Велешката и Тиквешката, и котлините по неговите леви притоки Пчиња и Брегалница во т.н. Вардарска област односно област на средна и северна Македонија.

Во последниот наслов од првиот дел се изнесени основните ка-

рактеристики на Пелагонија, Поречије, кичевскиот крај, крајот Река, Полог, охридскиот и преспанскиот крај, кои во трудов се означени како северозападна Македонија.

Во првите три наслови од вториот дел на трудот се изнесени природните одлики на цела Македонија, при што е нагласено дека, различниот релјеф, клима, хидрографија и почви овозможиле разнообразно стопанство во земјата.

Понатаму е даден краток историјат на демографските, етнографските и социјалните односи и при тоа се нагласени промените што настанале во времето на османлиското владеење и по 1913 година. Од изнесените податоци за бројната состојба на населението на Македонија во нејзините природни граници (кои се однесуваат на крајот на двестите и почетокот на триесеттите години на XX век) се гледа дека таа била населена со 2.642.353 жители.

На крајот се разгледани стопанските прилики во Македонија, и тоа одделно сите постојни стопански гранки. Откако е констатирано дека земјоделството, сточарството и занаетлиството достигнале значаен напредок во средината на минатиот век, е истакнато дека напливот на европските индустријски стоки и особено поделбата на Македонија во 1913 година негативно се одразиле врз стопанскиот растеж на земјата, а исто така го зголемиле бројот на македонските печалбари. Во врска со рударството и индустријата е нагласено дека, и покрај домашните сировини и евтина работна рака, историските околности, недостигот на капиталот и електрична

та енергија биле пречка за развојот на индустријата во земјата. Што се однесува до сообраќајот е нагласено дека, Македонија отсекогаш претставувала значаен крстопат на меридијански и трансверзални патишта. Со прегледот на трговските прилики завршува трудот „Македонија како природна и економска целина“. И за оваа стопанска гранка, која интензивно почнала да се развива од крајот на XVIII и во XIX век, е речено дека, политичките промени од крајот на XIX век и почетокот на овој век и врз неа негативно се одразиле.

Во заклучокот на трудот е нагласено дека, Македонија претставува заокружена природна целина, амфитеатрално свртена кон Солунскиот Залив, која во последните векови на османлиското владеење се оформила и во економска и етнографска целина, но, дека, нејзиниот просперитет бил спречен со вештачката поделба во 1913 година.

Иако за првпат објавен пред три и пол децении, во овој труд мошне успешно се разрешени по-

ставените задачи во насловот, кои се разгледани низ шивниот историски развојот. Прилично простор, исто така, е посветен на демографските прилики во Македонија, при што се пооочени компаративни статистички податоци за населението во сите македонски краишта, односно поголеми населби и тоа одделно за Македонците, одделно за народностите. Извесни забелешки што можат да се упатат на распоредот на текстот, на обласната поделба и на фактот што на одделни наслови им е посветен повеќе простор а на други помалку ни малку не ја намалува вредноста на трудот „Македонија како природна и економска целина“, зошто пред објавувањето на „Историјата на македонскиот народ“ тој бил, речиси, единствено дело во кое е претставена македонската стварност. Кога се има предвид дека овој труд за првпат е објавен во НР Бугарија, каде во последните години настојчиво се негира таа стварност, вредноста на овој труд е уште поголема.

М. Здравева

KLIMATOLOŠKI ATLAS JADRANSKOG MORA „Hidrografski institut Jugoslovenske ratne mornarice“, Split 1979.

Во 1979 година Хидрографскиот институт на ЈРМ во Сплит како колективен труд го подготви и издаде Климатолошкиот атлас на Јадранското Море, прва публикација од ваков вид за Јадранското Море кај нас.

Според предговорот, Атласот е работен со податоци прибрани од 27 метеоролошки станици на источниот јадрански брег и острови-

те во периодот од 1949 до 1970 година, како и од трговските бродови од 1957 до 1971 година.

Атласот е со димензии 51×36 см, а пак картите се 46×15 см, работени во размер 1:2.000.000, во боја. Поради природната форма на Јадранското Море и порационалното користење на страниците, уредникот на една страница прикажал по две карти односно за

еден месец има две напоредни карти во хоризонтална положба. Вкупно се дадени 73 карти на 37 страници и 25 страници на графикони. Содржината на Атласот е поделена на четири поглавја, и тоа: поглавје, за температурите, поглавје за ветровите, поглавје за влажноста на воздухот и на крајот се врнежите.

Пред секое поглавје е посветена една страница со информации од колку метеоролошки станици се користени податоците, бројот на податоците од метеоролошките станици и од бродовите. Исто така има од која до која година се податоците, како и попис на метеоролошките станици.

Првата карта на Атласот ги прикажува метеоролошките станици на брегот и островите.

Поглавјето за температурите содржи 24 карти, и тоа 12 за средната месечна температура на воздухот за секој месец и 12 карти за средната месечна температура на водата. Обработените податоци се прикажани со изотерми.

Ветровите се дадени со средна месечна густина за сите 12 месеци, и тоа со податоци од бродовите и метеоролошките станици. За подобар преглед, авторите ружеа на ветровите ги дале со црвена и сина боја. Црвената се однесува за податоците од метеоро-

лошките станици, сината за податоци од бродовите. За секоја метеоролошка станица и брод има посебна ружа. Напоредно за секој месец во поглавјето на ветровите се вклучени и картите за брановите. Тие се дадени со ружа од кои може да се види нивниот правец. На секој правец се дадени средните и најголемите височини на брановите.

Поглавјето на влажноста е поделено на влажност и облачност со по 12 карти за секој месец напоредно влажноста и облачноста се прикажани со изохиграми и изохети.

На крајот се дадени врнежите за 25 метеоролошки станици на 25 страници, обработени од 194.857 податоци и прикажани графички. Врнежите се дадени за: средна месечна количина, најголема дневна количина во месецот, среден број денови со количина помала од 0,1 м/м во месец, потоа вкупната годишна количина, најголема дневна количина врнежи во годината со означен датум и број на денови со количина помала од 0,1 м/м в годината. (Еден примерок од овој Атлас се наоѓа во Народната и Универзитетската библиотека „Климент Охридско“ во Скопје, при збирката карти).

Илија Петрушевски